

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidättekö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Raportin mukaan esitetty siirto voisi vahvistaa sovittelun yhteyttä rikosentorjuntaan ja rikosten uusimisen ehkäisemiseen sekä uhrien oikeuksien turvaamiseen.

Oikeusministeriön alaisuudessa sovittelutoiminta olisi selkeämpi ja luontevampi osa oikeusjärjestelmää. Siirto on kannatettava sovittelutoiminnan yleisen kehittämisen ja kokonaisuuden hallinnan kannalta. Oikeusministeriön alaisena toimiva sovittelu saisi myös vahvempaa kriminaalipoliittista merkitystä. Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan on tarpeen kehittää ylipäätään restoratiivista toimintaa osana yhdyskuntaseuraamustyötä.

Lisäperusteluna voidaan tuoda esille, että kansainvälisesti katsoen Suomen nykyinen malli on poikkeuksellinen. Rikosseuraamusalan kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa tulee toistuvasti esille, että sovittelutoiminnan tyyppinen restoratiivinen toiminta usein organisoidaan oikeusministeriön alaisuuteen.

Siirrosta tulisi synergiaetua sekä perinteiselle sovittelulle että myös vakavien rikosten jälkikäsittelylle yhtenä sovittelutoiminnan muotona. Mikäli sovittelutoiminta siirtyy oikeusministeriön hallinnonalalle, mahdollistaisi tämä myös vakavien rikosten jälkikäsittelytoiminnan jatkumisen ja edelleen kehittämisen, tätä toimintaa toteutetaan nykyään Rikosseuraamuslaitoksen ja THL:n alaisuudessa kahden sovittelutoimiston kanssa, mutta toistaiseksi tämä kumppanuus on sovittelutoimistojen osalta määrääikainen. Toiminta on siis jo puoliksi oikeusministeriössä - järkevää olisi saada myös toinen puoli samalle hallinnonalalle.

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan nykyinen malli, jossa kunnat vastaavat sovittelutoiminnan järjestämisestä, on ollut toimiva. Uusi valtakunnallinen järjestämismalli todennäköisesti kuitenkin parantaisi sovittelun yhdenmukaisuutta ja lisäisi näin asiakkaiden yhdenvertaisuutta.

Raportissa on jäänyt selvittämättä voisiko Rikosseuraamuslaitos antaa lisäarvoa sovittelupalveluiden kehittämisessä. Raportissa ei esimerkiksi ole käsitelty mahdollisuutta hyödyntää yhdyskuntaseuraamustoimistoissa jo olevaa osaamista ja asiakasvirtaa. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskennellään myös rikoksesta epäiltyjen kanssa, ei vain rangaistusta suorittavien. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöillä on myös samanlaista ammatillista osaamista, kuin sovittelun työntekijöillä. Yhdyskuntaseuraamustoimistot vastaanottivat v. 2020 syyttäjiltä ja tuomioistuimilta noin 7100 seuraamusselvityspyyntöä (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 10 §), joista noin 3000 koski 15-20 vuotiaita. Tästä joukosta tulee esille rikosasioita, erityisesti nuoria koskien, joissa poliisi tai syyttäjä eivät ole ottaneet sovittelun mahdollisuutta esille. Rikosseuraamuslaitos voisi oman toimintansa ohessa nykyistä vahvemmin selvittää sovittelun mahdollisuuksia tai ohjata asiakkaita sovittelupalveluiden piiriin. Oikeusapu on Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta tällä hetkellä hyvin etäinen kumppani, mutta syyttäjälaitokseen on olemassa kiinteät yhteydet.

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelun työntekijät (vastuuhenkilöt ja ohjaajat) ovat nykyisin kunnan tai järjestöjen työntekijöitä, ja ehdotuksen taustalla on muun ohella tasavertaisempi palkkaus.

Se, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion palveluksessa, voisi tuoda sovittelutoiminnalle uskottavuutta ja luotettavuutta. Erityisesti sovittelutyön koordinointi ja ohjaus sopivat hyvin virkamiesten tehtäväksi. Varsinainen sovittelutyö tulisi jatkossakin toteuttaa siten, että sovittelijoina toimivat koulutuksen saaneet vapaaehtoiset sovittelijat.

Pidättekö perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Tällä tavoin voidaan varmistaa sovittelupalveluiden saatavuus valtakunnallisesti kaikissa tilanteissa.

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Kysymys sovittelun erityispiirteiden säilyttämisestä organisaatiomuutoksessa on aiheellinen. Sovittelun luonteen tulisi edelleen olla restoratiivista. Vapaaehtoisten sovittelijoiden rooli on keskeinen ja konkreettisen sovittelun tulisi tapahtua rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolella vaihtoehtoisen konfliktinratkaisumenetelmän periaatteiden mukaisesti. Vapaaehtoisten sovittelijoiden riittävästä määrästä ja riittävästä ammatillisesta osaamisesta tulee huolehtia. On tärkeää, että sovittelun asianosaiset mieltävät sovittelun puolueettomaksi, vapaaehtoiseksi ja vaihtoehtoisuuteen perustuvaksi palveluksi, joka voi täydentää tai on rinnakkainen rikosprosessille.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

Kuten aiemmassa kohdassa, tulisi huolehtia siitä, että vapaaehtoisia sovittelijoita on riittävästi ja että heillä on riittävä osaaminen ja koulutus sekä organisaation tarjoama ammatillinen tuki

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

Selvityksessä ei käsitellä sidosryhmäyhteistyötä, joten kysymykseen on vaikea ottaa tarkemmin kantaa. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että sovittelumenettelyn tunnettavuutta tulisi lisätä.

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

Raportin mukaan eri palveluista ja tehtävistä säädettäisiin erillisissä substanssilaeissaan, vaikka palvelut järjestettäisiinkin samaan virastoon. Sovittelun tehtävät määriteltäisiin omassa substanssilaissa, kuten nykyisin.

Rikosseuraamuslaitoksen käsityksen mukaan sovittelun asianosaiset ovat verrattain usein oikeusaputoimiston asiakkaita, mahdollisesti samanaikaisesti myös talous- ja velkaneuvonnan tai edunvalvonnan asiakkaita. Ehdotetussa järjestämismallissa tulisi viraston sisällä organisatorisesti erottaa sovittelupalvelu muista viraston palveluista. Vapaaehtoisten sovittelijoiden rooli on tässä tärkeä.

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Voidaan olettaa, että uusi järjestämismalli parantaisi sovittelutoiminnan valtakunnallista yhdenmukaisuutta ja lisäisi tällä tavoin asiakkaiden yhdenvertaisuutta.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan on huolehdittava siitä, että kaikkiin eri palveluihin on riittävät resurssit. Eri palvelut tulisi yhteisen viraston sisällä organisoida riittävän erillisiksi yksiköiksi, jotta palveluiden luotettavuus, luonne ja tarkoitus ei hämäry asiakkaalle. Mahdollisesti julkisen oikeusavun palveluiden yhteydessä voitaisiin nykyistä paremmin selvittää sovittelun mahdollisuus rikosprosessin rinnalla tai ohella. Sovittelun tavoite ja tarkoitus on kuitenkin hyvin erilainen, kuin asiakkaalle annettavan oikeusavun tavoite ja tarkoitus on.

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Rikosseuraamuslaitoksessa ei ole lausuttavaa suunnitellusta aikataulusta.

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan soviteltavaksi soveltuvia rikosasioita voi olla lukumääräisesti enemmän, kuin tällä hetkellä poliisin ja syyttäjän toimesta sovitteluun ohjautuu. Rikosseuraamuslaitos voisi oman toimintansa yhteydessä tarjota mahdollisuuksia sovittelutoiminnan kehittämiseksi. Esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustoimistot voisivat ehdottaa sovitteluun soveltuvia rikosasioita taikka sovittelu voitaisiin tarvittaessa järjestää yhdyskuntaseuraamustoimiston myötävaikutuksella.

Rikosseuraamuslaitos pitää tärkeänä, että sovittelutoiminta saisi nykyistä vahvempaa kriminaalipoliittista merkitystä. Laajemmin tulisi käsitellä sovittelutoiminnan yhteyttä rikosseuraamustyöhön ja sosiaalityöhön. Sovittelutoiminta usein edistää asianosaisen kiinnittymistä yhteiskuntaan ja tällä tavoin osaltaan lisää valmiuksia rikoksettomaan elämään. Sovittelulla voi olla merkittävä ennaltaehkäisevä vaikutus nuorten rikoksentekijöiden kohdalla.

Turvallisuusjohtaja Ari Juuti

pääjohtajan sijaisena

Lakimies Anna-Liisa Sandvik

Sandvik Anna-Liisa

Rikosseuraamuslaitos